

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ  
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД СУМСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ –  
СУМСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ  
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ПОГОДЖЕНО

Протокол засідання науково-методичної ради Інформаційно-методичного центру управління освіти і науки Сумської міської ради

\_\_\_\_\_ № \_\_\_\_\_

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ управління освіти і науки Сумської міської ради

\_\_\_\_\_ № \_\_\_\_\_

Навчальна програма з позашкільної освіти  
еколого-натуралістичного напрямку  
«Абетка природи»

1 рік навчання

**Автор:**

Василець Раїса Василівна – керівник гуртка комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

**Рецензенти:**

Говорун О. В. – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології, анатомії та фізіології людини і тварин Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка.

Міготіна Л. Г. – методист комунального закладу Сумської міської ради – Сумський міський центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді.

## ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Екологічна освіта, екологічне виховання є важливою складовою частиною формування творчої особистості, нормою поведінки у суспільстві. Виховувати дитину, забуваючи про природу, абсолютно неможливо. Любити і берегти природу може той, хто знає її потреби, вивчає особливості, розуміє проблеми. Еколого-натуралістична освіта дітей у закладах позашкільної освіти має широкі можливості, створюючи передумови для розвитку соціальної активності вихованців, їхньої самостійності, усвідомлення природи як системи цілого ряду цінностей. Маленька дитина пізнає світ із відкритою душею й серцем. Яким буде її ставлення до цього світу залежить від її виховання. Усвідомлюючи актуальність екологічного виховання дошкільників, розроблена програма «Абетка природи».

Навчальна програма «Абетка природи» реалізується в гуртку еколого-натуралістичного напрямку і спрямована на навчання дітей віком від 5 до 7 років. Побудована на основі компетентнісного підходу та принципів дидактики, а саме: науковості, системності, доступності, послідовності.

Мета програми полягає у формуванні ключових компетентностей у вихованців шляхом засвоєння системи знань про природу і людину, елементарних екологічних норм і понять, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи.

Основні завдання програми полягають у формуванні компетентностей:

пізнавальної - закріплення та поглиблення у вихованців базових компетентностей про взаємозв'язок і взаємовплив природи; різноманітність рослинного та тваринного світу; характерні ознаки пір року, послідовність їх настання; багатоманітність явищ живої природи; про цілісність Всесвіту; позитивний та негативний вплив людської діяльності на стан природи;

практичної - оволодіння методами пізнання природи, формування практичних вмінь і навичок догляду за рослинами і тваринами, охорони і захисту природи;

творчої - розвиток творчих здібностей (просторової уяви, фантазії, естетичного смаку); здатність проявляти творчу ініціативу, розв'язувати творчі завдання;

соціальної – виховання екологічної свідомості та екологічно доцільної поведінки; розуміння дійсності та почуттів інших людей, ціннісного ставлення до себе та інших, вміння працювати в колективі.

Навчальна програма передбачає один рік навчання: початковий рівень – 144 год. на рік, 4 години на тиждень.

Ураховуючи вікові особливості дітей старшого дошкільного віку, даною програмою передбачено використання різноманітних форм і методів навчальної діяльності. Екологічні знання діти отримують під час теоретичних та практичних занять. Найбільш ефективними є: спостереження, бесіди, розповіді, дидактичні ігри, проведення нескладних дослідів.

Кожний розділ програми передбачає обов'язковий зв'язок теоретичних

занять із безпосереднім спілкуванням з об'єктами живої природи під час екскурсій, короткочасних та довгострокових спостережень у довкіллі, роботи з природним матеріалом.

Пропонується використання аудіо та відеоматеріалів, різноманітних форм і методичних прийомів подачі матеріалу. Для формування у дітей умінь і навичок поведінки в природі рекомендуються різноманітні завдання, вікторини, дидактичні ігри, ігрові ситуації, ігрові вправи тощо, які активізують пам'ять, увагу дітей, сприяють розвитку пізнавальних здібностей, уяви, закріпленню набутих знань та вмінь.

Формами контролю за результативністю навчання є підсумкові заняття, підсумкові вікторини, участь у конкурсах, виставках.

### **Початковий рівень, перший рік навчання** **НАВЧАЛЬНО – ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

№	Тема	Кількість годин		
		теоретичних	практичних	усього
1.	Вступ	2	-	2
2.	Природне довкілля	6	6	12
3.	Осінь у природі	9	15	24
4.	Рослини - зелене диво Землі	7	5	12
5.	Світ тварин	5	5	10
6.	Природа взимку	8	16	24
7.	Куточок живої природи	3	7	10
8.	Весна в природі	14	16	30
9.	Охорона природи	10	8	18
10.	Підсумок	1	1	2
	Разом	65	79	144

## ЗМІСТ ПРОГРАМИ

### 1. Вступ (2 год.)

Світ навколо нас. Мета і завдання гуртка. Ознайомлення з правилами техніки безпеки на заняттях, навчально-дослідній ділянці, в куточку живої природи. Правила поведінки під час екскурсій.

### 2. Світосприймання природного довкілля (12 год.)

*Теоретична частина.* Планета Земля – наш спільний дім. Людина – частина природи. Вода як основа життя в природі, без шкоди до природи. Ґрунт. Роль ґрунту в житті рослин. Повітря навколо нас. Його значення в житті людини, рослин і тварин. Сонце, місяць. Явища неживої природи /туман, іній, ожеледь, вітри, хурделиця, паморозь/.

*Практична частина.* Подорож у космос. Досліди з водою «Вода чарівниця». Дослід на визначення повітря в оточуючих предметах. Дидактична гра «Дізнайся за описом». Дослід «Який з ґрунтів найкраще пропускає воду». Дидактична гра «Відгадай» (про явища природи).

### 3. Осінь в природі (24 год.)

*Теоретична частина.* Перший подих осені. Літні та осінні явища. Овочі та фрукти – наші друзі й лікарі. Дарунки осіннього лісу. Гриби. Дарунки осіннього лісу. Ягоди. Хліб – усьому голова. Спостереження в природі «Згасаюча краса падолисту». Читання віршів про осінь. Відлітання птахів у вирій. Як дерева до зими готуються. Як тварини до зими готуються.

*Практична частина.* Дидактична гра «Пори року». Визначення овочів на смак. Ігрова ситуація «Що зібрали в кошик». Дидактична гра «Де росте». Аплікація з сухого листя «В осінньому парку». Гра «Печу, печу хлібчик». Конструювання з природного матеріалу «Лісова казка». Збір матеріалу для виготовлення робіт із природного матеріалу. Спостереження за птахами. Дидактична гра «З якого дерева листочок». Дидактична гра «Відгадай тварину за описом». Аплікація «Барви осені». Гра «Щедра осінь».

### 4. Рослини – зелене диво Землі (12 год.)

*Теоретична частина.* Різноманітність рослинного світу. Рослини – символи України. Роль рослин у природі та житті людини. Культурні та дикорослі рослини. Будова рослин. Основні органи рослин: корінь, стебло, листок, квітка. Лікарські рослини. Рослини в легендах, казках, піснях українського народу.

*Практична частина.* Дидактична гра «Знайди рослину за описом». Екскурсія в природу. Догляд за рослинами у куточку живої природи. Гра «Подорож в країну доктора Айболита».

### 5. Тварини – частина живої природи (10 год.)

*Теоретична частина.* Різноманітність тварин, свійські тварини. Мешканці лісу. Тварини континентів. Життя під водою, мешканці водойм.

*Практична частина.* Дидактична гра «Чиї дітки?». Малювання тварин «Вони живуть поруч з нами». Дидактична гра «Хто де живе». Аплікація «Звірі, птахи».

## **6. Природа взимку (24 год.)**

*Теоретична частина.* Прийшла зима. Ознаки зими. Зимові календарні свята. Пристосування тварин до зими. Охорона тварин. Зимуючі птахи нашого регіону. Охорона та приваблювання зимуючих птахів. Екскурсія-подорож в зимову казку. Зимова книга. Рослини взимку.

*Практична частина.* Спостереження в природі. Виготовлення сувенірів, іграшок, листівок. Свято Нового року. Ігрове дійство «Зимові свята». Екскурсія до зимового парку. Дидактична гра «Дикі та свійські птахи». Розпізнавання дерев за силуетом. Виготовлення та розвішування пташиних годівниць. Бесіда за твором О. Копиленка «Їдальня для птахів». Інсценізація казки «Рукавичка». Дидактична вправа «Чиї сліди». Розпізнавання дерев за силуетом. Зимові ігри та розваги. Народна мудрість про зиму.

## **7. Куточок живої природи (10 год.)**

*Теоретична частина.* Тварини у куточку живої природи. Кімнатні рослини та їх різноманітність. Мешканці акваріуму: риби та рослини.

*Практична частина.* Догляд за тваринами. Дидактична гра «Зелені друзі». Догляд за кімнатними рослинами. Мешканці тераріуму. Екскурсія до куточка живої природи ЦЕНТУМ. Екскурсія до кабінету акваріумістики

## **8. Весна в природі (30 год.)**

*Теоретична частина.* Весна і нежива природа. Сезонні явища в природі, їх значення в господарській діяльності людини. Весна в житті рослин і тварин, пробудження від зимового сну. Соко рух. Розпукування бруньок. Перші провісники весни: ранньоквітучі рослини. Народження малечі у тварин. Повернення птахів з вирію. Птахи весною. Лелеки – наші друзі.. Комахи навесні. Розвиток рослин з насіння.

*Практична частина* Дослід з гілками дерев та кущів. Екскурсія в природу, гра «Де? Що? Коли?». Висівання насіння для досліду. Дидактична гра «Впізнай рослину за описом». Екскурсія в природу «Цей чарівний світ», весна у творах поетів. Малювання «Будинок для птахів». Веснянки. Гаївки. Народні легенди про лелек. Екскурсія в природу (до водойми, річки). Знайомство з колекцією комах. Виготовлення насінневих стрічок.

## **9. Охорона природи (18 год.)**

*Теоретична частина.* Ліс – легені планети, типи лісів. Рослини – гіганти, рослини – карлики. Червона книга – сигнал тривоги. Всі рослини і тварини вкрай потрібні для людини, природно-заповідні об'єкти. Підсумкове заняття «Ми – охоронці природи». Незабаром літо.

*Практична частина.* Дидактична гра «З якого дерева листок». Екскурсія в природу «Хоровод весняних квітів». Конкурс малюнків «Допоможемо природі!». Чарівний світ квітів (природний матеріал).

## **10. Підсумок (2 год.)**

*Теоретична частина.* Тестові завдання, конкурси.

*Практична частина.* Виставка робіт дитячої творчості.

## ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

### *Вихованці мають знати:*

- науку, яка вивчає природу;
- сезонні особливості погоди і клімату свого регіону;
- ознаки та якості повітря, води, ґрунту;
- характерні ознаки пір року, послідовність їх настання;
- регіональні особливості флори і фауни;
- роль рослин і тварин у природі та їх значення у житті людини;
- призначення лікарських рослин;
- представників Червоної книги України;
- про основні шляхи охорони природи;
- народні традиції, обряди і свята календарного циклу;
- правила поведінки в природі.

### *Вихованці мають вміти:*

- дотримуватися правил поведінки у природі;
- виявляти взаємозв'язки у живій і неживій природі;
- визначати найпоширеніші метеорологічні явища природи, робити висновки про їхній вплив на рослини, поведінку тварин, життєдіяльність людей;
- класифікувати об'єкти фауни і флори;
- вести спостереження у довкіллі;
- доглядати за рослинами і тваринами куточка живої природи;
- пояснювати взаємозв'язок між будовою тварин та способом їхнього життя;
- аналізувати позитивний і негативний вплив людини на природне довкілля;
- розуміти єдність людини і навколишнього середовища;
- розпізнавати у навколишньому світі представників тварин та рослин.

### *Вихованці мають набути досвід:*

- проведення простих фенологічних спостережень природі;
- встановлення взаємозв'язків у живій та неживій природі;
- оперування науковими термінами;
- догляду за рослинами і тваринами у куточку живої природи, на земельній ділянці, вдома;
- відповідального ставлення до природи та її ресурсів.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Акімов І. А. Червона книга України. Тваринний світ / І. А. Акімов – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
2. Андрієнко Т. Л. Заповідні скарби Сумщини / Т. Л. Андрієнко – Суми: Джерело, 2001. – 208 с., 28 іл.
3. Вербицький В. В. Екологія в закладах освіти. Навчально-методичний посібник / В. В. Вербицький – К.: НЕНЦ, 2013. – 291 с.
4. Волошин О. А. Скарбничка цікавинок з природознавства / О. А. Волошин – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. – 108 с.
5. Давидов А. Знай, люби, бережи / А. Давидов – К.: Веселка, 1985.
6. Книш М. Г. Розуміючи – оберігай: тваринний світ Сумщини: навчально-методичний посібник / М. П. Книш, В. М. Грищенко – Суми: Університетська книга, 2010. – 236 с.
7. Кот Н. Т. Розвивальне екологічне середовище в дитсадку // Дошкільне виховання. – 2008. – № 7.
8. Марковская М. М. Уголок природы в детском саду / М. М. Марковская – Москва: Просвещение, 1989. – 160 с., ил.
9. Плохій З. П. Я і світ навколо // Дошкільне виховання, – 2008. – № 7.
10. Мацак О. Д. Природа навесні. Весняні явища у живій та неживій природі. // Початкове навчання та виховання. – Х.: ВГ «Основа», 2018. – № 10-11. – 82 с.
11. Похила Л. С. Використання народних знань у процесі вивчення біології. Царство Рослини / Л. С. Похила, Г. Ф. Яцук, Б. Б. Гдаль – Тернопіль: Мадрівець, 2003.–72с.
12. Сирота М. С. Абетка духовних цінностей українського народу // Початкове навчання та виховання. – Х.: ВГ «Основа», 2017. – № 34-36. – 114 с.
13. Таємниці природи / Авт. Тексту К. Лазьє. – К.: Махаон – Україна, 2007. – 128 с. іл. – (Дитяча енциклопедія «Махаон»).
14. Твоя планета Земля: Книга для читання про природу для мол. школярів (Авт - упоряд.: В.О.Мартиненко, В.М.Волощук. – К.: Інтерпрес ЛТД, 1998. – 352 с. іл.).
15. Тягур Т. І. Охорона рослин. // Початкове навчання та виховання. – Х.: ВГ «Основа», 2018. – № 10-11. – 82 с.
16. Шандрівська Г. М. Я і Україна. Навколишній світ / Г. М. Шандрівська – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004. – 104 с.
17. Яришева Н. Ф. Екологічне виховання дошкільників / Н. Ф. Яришева – К.: Грамота, 2001. – 55 с.
18. Я познаю мир: Детская энциклопедия: Экология. Растения. Животные. – М.: ООО Издательство АСТ, 1999.



